

Name of Interviewer: Linh Luong

Method of Recording Interview: Digital audio

Language of Interview: Vietnamese

Location of the Interview: Missouri City, Texas

Date: February 24, 2008

Name of Person Interviewed: Le D. Vo

Relationship to the interviewer, if any: Maternal Aunt

Name **Transcript**

00:01

Lê

Tôi tên Lê Đình Võ, sinh ngày 5 tháng 1, 1966 tại Phan Rang, Ninh Thuận, Việt Nam. Tôi sống trong gia đình có 13 anh chị em tất cả, gồm mẹ tôi, tôi là người nhỏ nhất.

[changes tone] Ba tôi thì bị tai nạn xe mất năm 1966, lúc đó tôi mới có 6 tháng à. Mẹ tôi ở vậy luôn nuôi mấy đứa con cho tới lớn chứ không lập gia đình lại. Mẹ tôi vừa là giáo viên tiểu học vừa làm nursing. Ban ngày đi dạy học tới khoảng 3, 4h về. Rồi tối thì đi tới mấy cái nhà mà hễ ai cần có bệnh hay là, những cái bệnh thông thường thôi như cảm, cúm, đau bụng nhức đầu, hay là cần chích thuốc bổ. Nói chung là bà đi từ 6h chiều cho tới 9, 10 giờ tối mới về để kiếm thêm tiền, thành ra cuộc sống gia đình đầy đủ và thoải mái lắm. Mẹ tôi lại lo cho mấy đứa tôi ăn học, không có người nào phải bỏ học hết, người nào cũng học xong... ít nhất mẹ tôi yêu cầu là cũng phải xong High School chứ không có được bỏ học giữa chừng.

Thời ấu thơ thì tôi không có nhiều kỷ niệm, tại vì cũng đã lâu lắm rồi, tôi cũng không nhớ nhiều. Tôi chỉ nhớ lúc đó tôi đi học lớp một, thông thường là người ta đi học lớp 1 là 6 tuổi. Mà tôi 5 hay 4 tuổi mẹ tôi đã cho đi học rồi, tại vì chị kế tôi tên là Hồng Võ là 6 tuổi, mà lúc đó tôi có 4 tuổi mà tôi cũng đi học lớp 1 luôn nữa. Thì rồi người ta... Năm sau người ta cho học lại lớp 1 một lần nữa, lúc đó tôi cũng chỉ có 5 tuổi à. Cho nên trong lớp tôi bị chọc nhiều lắm, mà mỗi lần chọc như vậy thì tôi chỉ biết khóc thôi chứ tôi cũng không biết nói gì.

Thì khoảng... học khoảng chừng...chừng năm tôi học lớp 4, lúc đó là năm 1975. [loud noise] Có một đêm, 2 anh của tôi là anh Lộc và anh Phước. Anh Lộc Đình Võ làm cảnh sát trưởng ở Long Hương, còn anh Phước Đình Võ là làm cũng cảnh sát ở Phan Rang, Ninh Thuận. Thì tôi thấy 2 người hớt ha hớt hải chạy về, biểu xếp đồ, xếp đạc hết, đi đi không tụi Việt Cộng bắt cổ hết. [laughs] Tôi thì nhỏ nên không biết gì, ở nhà thì mọi người quỳnh quáng lên. Người thì xếp đồ bịch bịch. Má tôi thì mua gạo phân chia cho mỗi người mỗi bịch, rồi sữa, sữa ông thọ, thì mỗi người 1 lon. Rồi một bịch gạo sống, mà lúc đó tôi nghĩ không ra tại sao lại đem gạo sống đi, tại sao không nấu cơm [laughs] hay là rang gạo mà xách mỗi người 1 bịch gạo sống và 1 lon sữa bò. Rồi mỗi người 1 túm như vậy đó, nhét sau lưng, vậy là đi.

Mấy ông biểu xếp đồ xếp đạc, thì nội trong bữa đó, thì tối đó, là mượn tàu xuống... mà không có đi đường xe, đi đường bằng tàu. Từ đi xuống phải đi tuốt xuống Bãi Nại, vùng biển Ninh Chữ, rồi mới mượn tàu của người tư nhân, rồi đưa cho họ tiên, vàng bạc gì đó, rồi họ chở ra, họ chở cho đi bằng đường tàu chứ không đi bằng đường xe. Tại vì đường xe lúc đó kẹt lắm, cả thành phố lúc đó nhốn nháo. Mình không có dám bước chân ra đường tại vì người thì chạy tới, người chạy lui, người khóc kể, người gọi con cháu về nhà, người gọi chồng con. Nhốn nháo như vậy đó. Đó là 1 ngày trước tháng 4 năm '75. Lúc đó tôi nhớ, 30 tháng 4, '75 là giải phóng Sài Gòn, thì lúc đó là khoảng 22 tháng 4, '75 thì nhà tôi đã chuẩn bị 1 cái tàu để đi vô Sài Gòn trước rồi.

04:27

Cái quá trình đi như vậy [pauses] rất là khổ và hồi hộp. Tối đó thì phải mượn xe, mà lên lên cái xe...anh tôi ở trùm cái vải để lên cái xe để mà chạy từ Phan Rang ra tới cửa biển Ninh Chữ, Bãi Nại, thì chạy trên đường đi, tối nói...hai bên người ta chạy nhốn nháo. Khi mình đang đi thì giữa đường xóc, rớt bịch gạo xuống, Má tôi la lên “Ngừng lại, ngừng lại, lấy bịch gạo, lấy bịch gạo”, [laughs] tôi hỏi “lấy bịch gạo chi vậy?”, “Thì cứ dừng lại để tao lấy bịch gạo”. [laughs] Chạy cho tới cái nhà mà chúng tôi núp đó để chờ giữa đêm đi ra Vũng Tàu, chúng tôi rất sợ hãi, không biết chuyện gì, cứ chạy theo anh tôi và má tôi, tại vì lúc đó tôi mới có 8 tuổi, học lớp 4, là 8 tuổi. Cho tới giữa đêm có cái tàu nhỏ, nó tới nó rước đi. ... “Đi, Đi lặng câm nham không có được nói tiếng nào, không có được ho được khóc, rồi đi xếp hàng một mà đi..”. Nửa đêm mà 13, 14 người cứ xếp hàng một mà đi như vậy.

Khi mà đi tới cái ghe nhỏ, thì một người lớn đứng ở trên kéo con nít, một người đứng ở dưới, là anh Phước tôi đứng ở dưới, là cứ túm mỗi đứa như vậy rồi chèo lên trên tàu, ở trên thì anh Lộc tôi kéo lên. Mà kéo lên rồi đếm cho đủ số, cứ đếm đi đếm lại tại vì tổng cộng có 13 người, là con nít, rồi mấy con của anh lớn tôi có 6 người nữa, rồi 4 đứa con của bà chị tôi nữa, là 10 người. 10 cháu tất cả, rồi cộng với anh chị em tôi 10 người nữa là 20 mấy người, gia đình tôi là 20 mấy người là chạy nạn cộng sản về vô Vũng Tàu, Sài Gòn. Rồi cuối cùng cũng lên được cái ghe đó. Lên được rồi chúng tôi mới đi. Cái đêm đó, mà trước khi đi má tôi đã cẩn thận, cho mỗi đứa nhét một bị gạo với một lon sữa cộng thêm mấy bộ áo quần, rồi áo lạnh nữa. Mà ra thì sóng nó đánh tại vì cái ghe nó nhỏ quá, sóng nó đánh ướt hết trơn. Nó làm ướt hết quần áo, ai cũng lạnh run cầm cập vậy đó. Thì ra cho tới, cho tới... thì khoảng 2 tiếng đồng hồ sau, thì cái tàu đó là cái tàu nhỏ, thì mới ra được cái tàu lớn, thì té ra là cái tụi chủ ghe nó muốn ăn tiền. Nó xạo, nó không có chạy ra liền cái ghe lớn, nó cứ chạy vòng vòng, tại nó không muốn đi mà. Nó lấy tiền thôi mà nó không muốn đi, nó cứ chạy vòng vòng. Sau đó ai cũng sau sóng sặc sừ, ói ròi tùm lum hết, Rồi nó nói nó chạy không được nữa, nó mới chỉ ra xa xa có cái tàu sắt, bây giờ cả nhà phải chuyển lên cái tàu đó đi, chứ bây giờ ghe của nó không chạy được nữa, ghe của nó chết máy, sắp hết xăng.

Thì cả nhà tôi phải đành đặng đồng ý để chuyển lên cái tàu sắt đó. Mà xui một cái nữa là cái tàu sắt đó cũng là tàu của tư nhân nữa, tàu tư nhân đi buôn bán ở nước ngoài nó đi qua, thì nó mới cứu mọi người ở trên đó, cộng với 4 gia đình nữa là 5 gia đình rồi. Chứ trên cái ghe đó không phải chỉ là một mình gia đình của tôi không đâu, mà 4 gia đình nữa, mà mấy gia đình kia thì ít con cháu hơn gia đình tôi. Mấy gia đình kia thì một gia đình 4 hay 5 người thôi. Thì mới chuyển lên cái tàu sắt vàng của tư nhân đó, thì lên trên cái tàu sắt vàng tư nhân đó, nó

không cho ăn uống gì hết, không có nước uống, không có thức ăn. Mẹ tôi mới lấy gạo sống ra đút cho mỗi người một muổng mỗi ngày như vậy. Thì cầm cự như vậy trong 3 ngày trời. Ăn gạo sống với sữa ông thọ, sữa bò đó. Mỗi ngày mới lấy một lon sữa bò ra bỏ gạo sống trộn vô. Rồi múc mỗi người ăn mấy muổng vậy đó. Không có nước uống. Chỉ có một bịch nước thôi đem theo mà phải chia ra uống từng ngụm từng ngụm tới 3 ngày trời như vậy.

Con nít đó, có mấy gia đình con nít nó chết nó nằm, cái tàu tư nhân đó, lúc đó tôi nhỏ quá tôi không nhớ của nước nào nữa mà họ không có nhân đạo. Khi mà con nít chết họ đóng cái bè họ bảo thả xuống nước cho nó trôi đi, họ không có cho giữ lại trên tàu. Họ nói để trên tàu nó xui với lại nó hôi, xung quanh thì bệnh. Bắt đóng tàu bỏ xuống lênh bênh trên biển vậy đó. Mấy cha mẹ ở trên khóc hết nước mắt luôn, xỉu lên xỉu xuống, mà nhìn thấy cái xác của con mình trôi lênh bênh trên cái tàu vậy đó.

Thì tụi tôi phải nói rằng, 3 ngày trời ăn gạo sống với sữa trộn chung. Nước thì chỉ có một bình mà chia ra uống mỗi người mỗi ngụm. Thì lênh đênh như vậy, đến ngày thứ 3 thì chịu hết nổi rồi, anh Phước với anh Lộc tôi mới nói giờ chắc là chết rồi chứ không sống nổi nữa, mà trên cái tàu này chắc là chết. Thì hên đâu, phải nói là, cái tụi tôi đó, tụi tôi đến ngày thứ 3 đó, cả gia đình cầu nguyện. Gia đình tôi thì theo đạo Baptist, tức là đạo tinh lành. Cả nhà trong cơn hạn nạn, trong cái cơn khổ, vẫn rang cầu nguyện xem Chúa có phù hộ cho qua cái cơn hạn nạn này không.

10:09

Thì tới ngày thứ 3, tự nhiên đó, có một hạm đội của Mĩ, cái chiếc tàu của Mĩ, Tại vì thấy cái lá cờ thì anh tôi nói cái đó là tàu của Mĩ, chứ tôi, lúc đó tôi nhỏ lắm tôi cũng không biết nữa. Thì ảnh mới la lên: Có chiếc tàu của Mĩ ở ngoài khơi kia, bị đắm. Bây giờ mình đánh tín hiệu cho nó để nó tới cấp cứu. Rồi mấy ảnh lấy áo trắng đó, xé ra, rồi cột lên cái cây, rồi ảnh chia ra cho mỗi người một cây, cứ đứng quơ vậy nè, quơ tới quơ lui. Thì may sao cái tàu Mĩ đó nó thấy. Họ thấy thì họ tấp vô, thì đúng là tàu của hải quân Mĩ thiệt. Mà phải như hồi đó tôi lớn đó, thì tôi nhớ lại rồi về tôi viết thư tôi cảm ơn mấy người đó rồi. Mà tôi không thể nào nhớ được tại vì tôi nhỏ quá. Tôi chỉ có biết là tàu của Hải Quân Mĩ. Mà đó là lần đầu tiên người Mĩ cứu giúp gia đình tôi và tất cả các gia đình chung quanh đó. Đó là lần đầu tiên thì tất cả những người được cứu lên trên cái tàu đó. Được cứu lên cái tàu đó thì lênh đênh tiếp thêm 3, 4 ngày nữa.

Lúc đó Sài Gòn rất là lộn xộn, Vũng Tàu Sài Gòn rất là lộn xộn. Mĩ nó không có, không có... Cộng sản nó không cho cấp vô Sài Gòn vì rất là lộn xộn, tụi tôi thì sợ cộng sản vô rồi, mà cũng không biết cộng sản vô rồi hay chưa nữa hay là còn chính quyền Ngụy. Thì lúc đó là 27. 28 giờ đó, hạm đội Mĩ họ không có dám cấp vô thẳng Sài Gòn, cứ lênh đênh ở ngoài khơi. Thì anh của tôi, là một trong hai anh Phước với anh Lộc, thôi nói nhảy xuống biển để kêu gọi phao cấp cứu ra chứ cứ lênh đênh ở ngoài khơi thì cũng không phải là cách. Thì 2 anh mới nhảy xuống biển, cùng với một số người thanh niên nữa. Tại vì lúc đó cái tàu nó cách Sài Gòn khoảng.. rất là gần, nhưng không gần đến độ mình có thể nhìn thấy được cái cảng Sài Gòn, tôi cũng không biết bao nhiêu mile nữa tại tôi nhỏ quá. Thì tôi thấy 2 anh tôi cùng với mấy người thanh niên ôm cái phao nhảy xuống. Nhảy xuống thì bơi vô thì khoảng đầu nửa ngày, tôi nghe nói vậy đó, thì vô tới Vũng Tàu thì mới kêu gọi cái đội cấp cứu ở Vũng Tàu bơi tàu ra cấp cứu. Bơi tàu ra để vớt hết cái đám người đó để vô Sài Gòn chứ cái hạm đội người Mĩ đó,

họ không có thể cấp vô Sài Gòn được, họ nói họ phải về Mỹ, thì tụi tôi lúc đó mới vô được tới Vũng Tàu.

Thì lúc đó là, vô được tới Vũng Tàu thì coi như là, ngày đó là ngày 28 tháng 4 năm 1975. Thì nằm ở Vũng Tàu 2 ngày sau, là tụi tôi, một ngày sau, là ngày 29 tháng 4 năm 75 là 2 anh của tôi mới mượn xe đi lên Sài Gòn, mượn xe hơi cho cả nhà đi lên Sài Gòn. Thì ở lại cái nhà chị bà con ở Sài Gòn. Nhưng mà nhà chị bà con rất là chật, nhỏ xíu à, giống như là cái chung cư vậy đó. Thì ở đó một đêm vậy thôi, rồi sáng mai là giải phóng Sài Gòn, thì lúc tối đêm đó là tụi tôi ngủ không có được, tại nghe tiếng súng nó bắn quá trời bắn luôn, thì nghe bên này ùng bên kia ùng thì tụi tôi cũng sợ gần chết. Mấy anh tôi thì nói "Chết rồi, mình mới được vô tới Sài Gòn thôi mà giờ cộng sản nó vô tới đây rồi. Giờ làm sao mà đi Mỹ đây.

Mà đúng ra, tôi có cái người chị thứ 3, chị đi Mỹ năm 1968, đi diện du học rồi mới lập gia đình với một ông anh rể mà cũng người Mỹ. Anh rể tôi hồi trước năm 67, 68 có qua Việt Nam để làm công tác ở bên Việt Nam đó. Đi theo cái đội quân đội, nhưng mà ông không có đi chiến đấu, ông chỉ làm accounting, accountant ở trong cái quân đội đó thôi, giống như làm giấy tờ đó, thì ông gặp chị tôi bên Mỹ trước rồi, thì chị tôi qua Mỹ du học thì ở lại luôn, thì marry với ông luôn. Thì chị tôi đã làm giấy bảo lãnh rồi, nghe chị tôi nói thì giấy tờ đã về tới Sài Gòn, năm 75 đã về tới Sài Gòn để chuẩn bị cho cả nhà đi. Nhưng mà cái ngày gia đình tôi vô tới Sài Gòn đó, là ngày mai là đã giải phóng Sài Gòn rồi, không có cách nào mà đi được hết, thì đành ở lại thôi.

14:57

Thì cái đêm 29 sáng 30 là cái đêm rung rợn nhất, tại vì tôi thấy súng nổ, nào là súng nổ, nào là tiếng lựu đạn nổ, nào là tiếng người kêu ới ới, nào là con khóc cha, vợ khóc chồng, cả đêm kêu réo, cả đêm đó là đêm kinh hoàng luôn đó. Thì tới sáng mai là tôi nghe nói giải phóng Sài Gòn rồi. Tại tôi nhỏ quá tôi chỉ biết vậy thôi chứ tôi cũng không biết gì nhiều nữa, không hiểu giải phóng Sài Gòn, giải phóng Sài Gòn là sao, đó là cộng sản nó vô rồi. Cộng sản nó vô nó chiếm Sài Gòn hết rồi, giờ thua rồi, giờ chỉ có núp trong nhà thôi, chứ không có dám ra vì sợ nó bắt cổ. Thì cả nhà núp trong nhà như vậy đó, 4 hay 5 ngày như vậy đó. Núp trong nhà 4, 5 ngày như vậy đó thì cái chị bà con mà cho tụi tôi ở, thì nói, thôi thì mượn một cái nhà ở riêng đi, chứ giờ nhà đông quá, tổng cộng là 20 mấy người, sao mà ở với bà hòaai được.

Thôi thì cái anh của tôi, anh Phước với anh Lộc tôi mới hỏi thăm cái nhà của cái chủ apartment bên đó mới mượn ra một cái căn 2 tầng mà tầng trên tầng dưới cho cả nhà tôi ở. Mà cái tầng dưới thì cũng thuộc về người khác nữa. Bà chỉ cho ở tầng trên thôi. Tại lúc đó nhà cửa nó chật, mà nói chung ở Sài Gòn nó chật, nhà cửa nó không có giống như ở dưới quê, nó chật chội lắm. Thì gia đình tôi 20 mấy người mà ở hết trên cái tầng lầu 11 vậy đó, thì ở Sài Gòn phải là 8 tháng trời. 8 tháng trời ở Sài Gòn tại vì tụi tôi không có dám về quê lại, tại không biết ở quê nhà nó làm sao, lúc mà má tôi với an hem tôi bỏ ra đi đó thì cái nhà từ đường đó, thì bà ngoại tôi, bà ngoại tôi lúc đó là 80 tuổi. Bà đâu có đi nổi đâu, bà nói bà ở lại bà giữ nhà. Thì tôi nghe nói bà ngoại tôi bà khóc hết nước mắt luôn, mắt bà lòi luôn, là tại vì tụi tôi đi thì bà không biết sống chết làm sao. Tại bà nghe người này sống người kia chết, người này chìm tàu, người nọ bị bắn. Bà khóc, bà vái, bà nói ngày nào bà cũng vái, bà thì theo đạo phật, ngày nào bà cũng thắp nhang bà vái hết đó. Bà vái bà cầu trời phù hộ cho cả gia đình tôi trở về đó, thì

bả sẽ cúng con heo. Bả nói vậy mà bả khóc, nghe nói bả khóc bây giờ lòi má hết trơn luôn. Nghe vậy thôi mà đúng là tụi tôi trờ về thì, sau này, sau 8 tháng tụi tôi trở về thì bả khóc con mắt bả lòi hết trơn luôn.

Thì ở Sài Gòn 8 tháng đó, thì là, may nhờ anh tôi thì có một số tiền để dành thì sống qua ngày được. Ăn một ngày 2 bữa đạm bạc thôi, thì tại vì giấy tờ để đi Mỹ coi như là bỏ rồi, tại vì không đi được rồi. Bây giờ chỉ có cách về quê sống thôi, sống ở Sài Gòn là sống tạm thôi. Tụi tôi đâu có bà con họ hàng gì ở Sài Gòn, cũng đâu có biết làm gì. Gia đình toàn là công chức với lại giáo viên không, đâu có biết buôn bán gì. Thì hỏi thăm người ta, mấy người ở quê đó, người ta mới nói ở quê bây giờ cũng yên rồi. Thì thôi bây giờ về đi, ở quê có một mình bà ngoại tôi à, bả cũng khóc hết nước mắt rồi. Thì sau đó anh tôi mới mượn xe đò cho cả gia đình về lại vì tình hình cũng ổn định rồi.

Về lại thì bà ngoại tôi bả mừng quá, bả khóc quá trời luôn, thì bả nói, tao không biết tụi mày sống chết làm sao, mà sao trời phạt độ sao mà đi 20 mấy người về 20 mấy người. Đủ hết không thiếu ai hết trơn đó. Bà đó bà đếm từng người vậy đó. Bà má tôi đó, bả mới đốt một cái đồng lửa để ngay giữa nhà vậy nè, bả nói bước vô nhà thì mỗi đứa nhảy qua. Nhảy qua rồi thì mới được bước vô nhà, tại cái này là cái phong tục của bên tôi đó. Nhảy qua đồng lửa rồi mới bước vô nhà thì coi như là mới hết tai nạn, hết xui xẻo rồi đó. Bà ngoại tôi thì bả mua một con heo bự bả cúng. Bả cúng bả vái bả nói cảm ơn trời phạt tổ tiên độ, đi 20 mấy người, đi chạy nạn mà ai cũng chết hết mà gia đình tôi về bình yên hết không có sao hết đó.

19:42

Mà thôi, về từ đó đó, về bình yên thiệt, nhưng mà từ đó là cuộc đời khôn khổ. Nhà thì 20 mấy người đàn bà con nít, 2 anh tôi vừa mới về tới nơi ngày trước ngày sau là công an nó tới nó hỏi nó bắt đi ghi tên đi học tập cải tạo. Chị 2 tôi cũng bắt đi ghi tên đi học tập cải tạo. 3 người đó đi, tụi nó nói đừng có mang quần áo nhiều, đi chỉ có khoảng 3 ngày về thôi à, hoặc là 7 ngày là dữ lắm rồi, đi mút chỉ luôn. Anh tôi đi 10 năm mới về, đó là anh Lộc. Còn anh Phước tôi thì 8 năm, còn chị 2 tôi thì đi cũng 2 năm mới về, mà nó nói là chỉ có 3 ngày à.

Gia đình từ đó, Gia đình cứ tưởng tượng đàn bà với con nít không, để coi coi, 6 đứa con của anh Phước tôi, 4 đứa con của chị 2 tôi là 10, 4 đứa con của má tôi là tôi, chị tôi, với 2 ông anh kế tôi lúc đó là chút chút không à, là nhiều rồi, 14. Cộng với má tôi là 15, cộng với chị Liêm chị Ngọc là 17, chị Phương là 18. 18 người mà toàn là đàn bà con nít không à. Nhà thì không có một hạt gạo để ăn mà không ai biết làm cái gì hết đó. Không ai biết buôn bán, không ai biết làm cái gì hết. Mà chạy giặc về thì họ vô nhà họ lấy đồ hết trơn rồi, không còn của cái gì trong nhà nữa hết.

Bà ngoại tôi còn bao nhiêu tiền thì đi mua gạo về. Mua khoai lang, khoai lang khô đó. Rồi dọn vô nấu cháo ăn, cũng không được ăn cơm nữa. Nấu cháo thiệt lỏng rồi đem ra chia mỗi người một chén vậy đó. Thì cuộc sống thiệt là khôn khổ cái năm đầu đó, là mỗi ngày chỉ được một chén cháo thôi. Má tôi bả thấy vậy bả mới nói, bây giờ phải kiếm cách nào làm, chứ kiểu này là ôm nhau chết đói cả lũ. Rồi bả mới nấu xôi, nấu bánh ít, rồi đem ra chợ bán.

Có một điều mà tụi tôi vẫn cảm ơn má tôi đến bây giờ là, tôi cuộc sống khôn khổ như vậy đó, mà má tôi vẫn cho tụi tôi đến trường, mà tụi tôi đến trường chỉ có

một bộ đồ một thôi à, rách vá từng miếng như vậy đó, cái áo phải vá từng miếng như vậy đó mà tôi vẫn đi học, vẫn đến trường. Sách vở không có tiền mua đó, lấy những cái trang còn sót lại đóng lại, vẫn đi học, mà tôi không có cho nghỉ. Không có gạo ăn vẫn đi học. Không có viết tốt viết thì viết xấu. Không có ai được nghỉ hết. Mà tôi bả được cái đó đó, bả là giáo viên cho nên bả biết rằng, “education is the key to open the door” cho nên bả không có cho tụi tôi nghỉ học dù cho rất khổ.

Tụi tôi sáng đi học, còn chiều đi ra chợ bán xôi, bán bánh ít, bán khoai lang, bán bất kỳ cái gì. Rồi má tôi mới kiếm cách đi buôn bán thêm, đi lên các cái thị xã nhỏ, Đơn Dương, Đà Lạt, mua khoai tây rồi nho về rồi mới bán lại để kiếm lời. Cuộc sống như vậy thì cũng tạm qua ngày, nhưng mà rất là cực khổ, cho tới khi chị tôi ở bên Mỹ thì mới liên lạc được rồi gửi tiền về, thì đó là 2 năm sau, chị tôi ở bên Mỹ, cái người chị 3 bên này, liên lạc được rồi gửi tiền về, rồi cuộc sống lúc đó mới đầy đủ được chút xíu.

[interruption] Nói đầy đủ nhưng mà cũng rất là khó khăn, tại vì... thứ nhất là về vấn đề tinh thần. Tụi tôi ngủ không có yên. Cứ cách một bữa thì công an tới xét nhà một bữa, cứ 2, 3 bữa thì công an tới xét nhà một bữa, nó lấy đủ thứ lý do hết, nào là xét kiểm tra hộ khẩu, nào là xem 2 anh tôi có đi cải tạo chưa, nào là nó hỏi gia đình tôi có liên lạc với người nước ngoài không. Thêm cái nữa là làm như vậy cũng không có đủ ăn, cuộc sống quá khốn khổ.

24:39

Tôi đi học ra..Tôi ráng học xong high school, ra high school tôi học thêm 2 năm về trường tài chánh mà tôi ra tôi làm cho cái government cũng không đủ ăn. Tôi thấy cuộc sống tinh thần thứ nhất là không có tự do, thứ hai là cuộc sống finance, kinh tế nó không có đầy đủ, không có tương lai gì hết, thứ 3 là nó không có tương lai sang sửa gì hết. Thì chị tôi mới nói là thôi bây giờ làm giấy tờ lại để đem cả gia đình tôi đi qua nước Mỹ, tại vì cuộc sống nó sẽ đỡ hơn. Thì tụi tôi lúc đó ai cũng đồng ý để chị tôi làm giấy tờ hết đó. Thì tại vì cái diện anh chị em bảo lãnh cho nên nó hơi lâu, chị tôi thì bả quan niệm rằng người lớn tuổi thì đi trước, người nhỏ đi sau. Cho nên khi mà chị tôi làm giấy tờ bảo lãnh, thì mấy anh chị tôi lần lượt đi trước, rồi từ từ mới tới mấy người nhỏ. Thì tôi là gần như là người đi cuối cùng trong nhà tại vì tôi nhỏ nhất.

Thì tháng 5, năm 1996, thì tôi mới lên máy bay đi qua nước Mỹ này, để “resettle”. Lúc tôi đi thì tôi chỉ đi có một mình à, tại vì anh chị tôi thì ai cũng có gia đình đi chung hết à, con cái rồi vợ chồng, còn tôi đi có một mình à, tại tôi còn độc thân. Đi trên cái chuyến máy bay sợ gần chết, lúc nó cất cánh lên đó, tại vì lần đầu tiên tôi đi máy bay mà, trước giờ có biết máy bay là cái gì đâu. Sợ gần chết, nó cất cánh lên nó bay vù vù vù vậy đó, tôi nhớ máy bay đi từ Sài Gòn đi tới Đài Loan, Taipei gì đó, nó ngừng lại một lần. Chờ khoảng 4, 5 tiếng gì đó để nó chuyển chuyển bay để nó đi tới Los Angeles.

Trời ơi, tôi đâu có biết đường nào mà tôi đi, tôi đâu có biết đường nào mà tới cái trạm kế tiếp, tôi nói tôi cứ hỏi người ta, mà tiếng anh tôi hay quá, mà ý là tiếng anh ở Việt Nam tôi học rồi, mà cái accent nó dạy không có đúng. Tôi hỏi người ta cứ lắc đầu thôi à. Tôi hỏi cái trạm kế tiếp tôi phải làm cái gì mà người ta cứ lắc đầu người ta cứ không hiểu không à. Tôi cứ mò mò tôi đi tiếp vậy mà tôi cũng đi được tới cái chỗ mà nó chuyển qua. Nó chuyển qua được tới cái trạm Los Angeles thì anh chị tôi mới ra đón.

Mà mắc cười lắm, ông anh rề tôi là người Mỹ, tại vì 2 cái “culture” nó khác nhau đó, ông đón tôi, ông mở cửa xe ông mời tôi lên mà tôi không có dám lên đâu. Chị tôi la, ủa sao mở cửa cho mày mà mày không lên, trời ơi ai mà dám lên đâu. Ông phải lên trước rồi tôi mới lên chứ, No, bên này người ta vậy đó, bên này đàn bà con gái thì được lên trước. Rồi đón đến nhà ông mở cửa ra cho tôi, tôi cũng không dám bước vô, tôi cứ đứng hoài à, chị tôi la sao ông mở cửa mà mày không vô? Thì ông phải vô trước thì em mới dám vô. Mày tức cười ghê, bên này đàn bà con gái là đi vô trước. Rồi tôi mới đi vô, tôi đi vô mà tôi cúi cúi đầu vậy nè. Phong tục của nước tôi, Việt Nam đó, người ta kính trọng người già hay người lớn tuổi, mà đi trước mặt người lớn tuổi thì phải cúi đầu. Nhiều cái chuyện mắc cười lắm.

Đi qua thì tuần trước tuần sau, mới có 3 ngày sau thôi là tôi hỏi trường học ở đâu để tôi đi học. Tại vì tôi muốn học lại tại vì tôi biết chắc chắn là, tiếng anh đó, tôi nói người ta không hiểu, mà tôi có làm lao động suốt đời cũng không có tương lai. Tôi biết chắc chắn là tôi phải học lại, để tôi lấy cái bằng “higher education”. Thì tôi mới có tương lai ở nước Mỹ này được. thì tôi hỏi trường học ở đâu, chị tôi la, mày mới đi qua cái lạng chưa ráo nước nữa là lo kiếm trường học rồi. Nhưng mà tôi cũng có nghe, la thì la chứ tôi cũng đi kiếm à. Tôi đi kiếm thì nó có cái trường ESL đó, nó dạy gần nhà đó, thì tôi đăng ký học trước đã, rồi tính. Thì một tuần sau đó, thì tôi đi apply cho cái hang màn gần đó, họ nhận tôi. Thì tôi bắt đầu làm full-time ở cái hãng màn đó, sang là 5h sáng cho tới 3h chiều. Hãng màn là làm lao động thôi, chiều thì 4h, lúc đó tôi đâu có xe đâu.

Hai năm đầu thì rất là cực, chiều thì 3h tôi đâu có về nhà được tại không có xe bus, tôi phải ở đó luôn, tôi ở khoảng một tiếng thì tôi ra trạm xe bus, tôi mới đón xe thẳng lên trường. Lúc đó kêu là Houston Community College, để tôi đi học. Mà lúc đó chỉ là lớp ESL thôi chứ chưa phải là lớp College nữa.

29:41

Tôi học như vậy khoảng một năm sau, mà tôi cứ đi làm full-time rồi chiều đón xe bus đi học vậy đó, có bữa tôi ngủ quên trên xe bus luôn, 12h khuya đó, tại vì cái lớp là 9h ra, chờ khoảng 10h mới có chuyến xe bus, mà chuyến xe bus đi từ trường cho tới nhà bà chị tôi, lúc đó tôi ở chung với bà chị tôi, chỗ đường Long Point đó, là phải đổi 2 trạm, mà tới cái trạm thứ 2 đó, là lúc đó là gần 12h rồi. Bữa nào tôi cũng ngủ gà ngủ gật trên xe hết đó. Có bữa tôi quên đó, chạy qua nhà luôn, ông tài xế phải đập tôi dậy, mày không xuống xe hả, cái tôi giật mình tôi dậy, cái tôi mất hồn tôi phải đi ngược về nhà tôi lại đó, tôi đi bộ không đó, Tôi mua cái đồ xịt, nó gọi là “pepper spray” đó, tôi cầm trên tay ma thiệt ra chưa có lần nào tôi phải xử dụng nó hết. Từ đầu đừong tôi đi vô, cứ như vậy 2 năm trời. Sáng thì tôi đi làm từ 5h sáng cho tới 3h chiều, rồi đón xe bus đi học, 5h thì lên tới trường. Có bữa thì học một lớp, có bữa thì học 2 lớp rồi tôi đón xe về nhà. Ngày nắng cũng như ngày mưa, ngày lễ cũng như ngày đông đá tuyết rơi, tôi không có nghỉ ngày nào hết. Không nghỉ làm ngày nào mà cũng không nghỉ làm ngày nào. Mà cũng trời phật độ tôi không có bệnh hơan gì hết đó. Lúc đó khỏe thiệt đó. Mà lúc đó tôi đang ký học 4 lớp, full-time 4 lớp, nhưng mà thấy học không nổi tôi mới drop bớt 1 lớp, còn 3 lớp. Thì 3 lớp ESL cộng với làm full-time thì cũng cực lắm.

Thì năm sau thì tôi mới thi đậu được cái test College đó. Nó gọi là ACT đó, thì tôi mới chuyển thẳng lên học cái lớp của College thôi. Nhưng mà tại vì thứ nhất là

tôi chưa có xe, thứ 2 là học phí ở Houston Community College nó rẻ hơn, cho nên tôi ở dưới đó 2 năm để học hết mấy cái lớp General Education rồi tôi mới chuyển lên University.

Thì có một điều tôi phải nói rằng đó là tôi rất cảm ơn cái Government của nước Mỹ, đó là sự trợ giúp về Education. Mặc dù là họ, ở đây thì tôi chỉ thích có cái đó, là vấn đề chính phủ cho tiền để đi học, họ trợ cấp Financial Aid để đi học. Họ khuyến khích đi học, đi học mà còn được cho tiền nữa. Mùa đầu tiên tôi mừng ghê lắm, đã đi học rồi mà còn được cho tiền nữa. Cái check đầu tiên gửi về cho tôi, tôi để dành để tôi mua xe đó, thì 2 mùa như vậy, rồi thêm tiền tôi để dành tôi đi làm đó là tôi mua xe bằng cái tiền mà chính phủ thổi lại cho tôi đó. Tôi đi học mà tôi để dành được đó. Thì tôi viết thư về cho má tôi đó.

À quên có một điều mà tôi quên chưa nói, đó là má tôi bà không có đi. Mặc dù má tôi bà có giấy tờ để bà đi nhưng mà bà già rồi, bà không có đi được. Bà nói, bà không muốn đi tại vì bà buồn, ở bên Việt Nam đó, mồ má cha tôi rồi ông bà tôi ở bên đó, cái tôi viết thư qua nói, bên này đi học mà chính phủ còn cho tiền nữa, còn dư ra nữa má à, còn để dành được nữa, mà tôi bà mừng lắm.

Thì tôi đi học như vậy thì tôi lấy được cái bằng 2 năm. Vào năm 2001 thì tôi mới chuyển lên University of Houston Downtown. Thì tôi học tiếp thêm là 3 năm nữa, thì major của tôi là Accounting với minor là Computer. Thì lúc đó thì tôi mới nghĩ làm ở hang màn, thì tôi chỉ đi làm “part-time” bên ngoài thôi. Rồi tôi cũng làm tutor accounting trong trường. Ở đây thì tôi mới thấy rằng chính phủ giúp đỡ học sinh rất là tốt, họ cho tiền. Tôi nhận được tiền hết, chẳng những từ tiểu bang, state, mà còn của Federal Financial Aid nữa, tôi nhận tiền rất là nhiều, mà tôi nhận tiền scholarship nữa. Tôi học xong 3 năm trời của University mà tôi không phải tốn một đồng nào tiền túi hết.

Thì tháng 5 năm 2004, thì tôi ra trường với cái bằng cấp là BBA, là Bachelor of Business Administration, major in Accounting. Thì có một điều tôi muốn đề cập ở đây là, tôi có apply, tôi apply trước khi ra trường, cái mùa cuối, tháng 1 năm 2004, là tôi đã apply cho cái job của government. Tại vì tôi nghĩ, government giúp đỡ mình nhiều quá rồi, thôi bây giờ mình làm cho government đi. Làm cho government thì nó stable nữa, mặc dù cái mức lương thì nó không bằng ở ngoài nhưng mà tôi thích làm việc cho government, tôi thích phục vụ cho government tại vì tôi thấy giống như là, government giúp đỡ gia đình và bản thân tôi rất là nhiều, tôi muốn phục vụ lại cho cái government, thì tôi được họ mướn, gọi là Texas Controller Public Accounting, thì tôi làm Enforcement Officer, nhưng mà làm về bên tax của tiểu bang, thì tôi làm cái job đó từ năm 2004 cho tới giờ, hiện nay tôi vẫn còn làm.

35:17

Linh

Vậy bây giờ dì Lê nghĩ dì Lê là người Mỹ hay là vẫn là người Việt Nam, hay sao?

Lê

Câu hỏi khó trả lời đó nha, tại vì có nhiều người nói, sao mà qua Mỹ lâu mà vẫn giống y chang Việt Nam vậy? Mà tại vì thiệt sự đó, nước Mỹ đó, tôi cũng xem như là second home rồi. Nhưng mà tôi vẫn muốn giữ cái culture của người

Việt Nam. Cho nên tôi cũng không biết phải nói làm sao, tôi cũng là citizen của nước Mỹ mà tôi cũng muốn là người Việt Nam, tôi muốn giữ lại cái culture của người Việt Nam.

Linh Di Lê có hay thường về thăm Việt Nam hay không?

Lê Có năm ngoái, tức là sau 10 năm thì tôi mới về Việt Nam để thăm mẹ của tôi, mẹ tôi thì già rồi, 83 tuổi rồi. Nói chung qua đây phải ráng đi học đi làm, ra trường có job ổn định thì tôi mới về để thăm mẹ với thăm lại quê hương.

Linh Vậy bây giờ Di Lê nghĩ cuộc sống bên này tốt hơn hay là cuộc sống ở Việt Nam tốt hơn?

Lê Cũng khó nói đó nha, nói chung là cuộc sống bên này rất tốt, tốt hơn về Việt Nam mọi thứ hết. Thứ nhất là kinh tế tốt hơn, ổn định hơn. Mình làm thì mình có cơ hội để có việc làm. Mình làm thì họ trả theo cái sức của mình, theo cái sức lao động của mình chứ không có giống Việt Nam. Có một điều mà tới bây giờ thấy nó vẫn không có ổn định đó là cái culture. Cái culture giống như là 2 cái culture nó khác nhau quá nên, dù cho mình ở đây cũng đã 10 năm nhưng vẫn chưa có quen cái culture của Mỹ cho lắm. Cho nên cũng không biết nói sao, nói chung in general là nó tốt hơn Việt Nam nhưng mà mình vẫn nhớ quê hương.

Linh Vậy bây giờ Di Lê có muốn nói thêm về cái gì nữa không?

Lê Thôi.

Linh Vậy con cảm ơn Di Lê.

37:27